

BARN-UNGA-SAMHÄLLE

Examensarbete i Barndom och lärande

15 högskolepoäng, grundnivå

Barns lärande lek

En studie om fantasi, lek och samspel

Childrens educating play

A studie about imagination, play and interaction

Otto Malmros

Förskolläraryxamen 210hp

Examinator: Hilma Holm

Datum för slutseminarium (2018-05-21)

Handledare: Mattias Melkersson

Förord

Jag vill tacka förskolan för att de ställt upp, personalen för att de gav sig tid att svara på enkäten och barnen som både lät sig intervjuas och delta i mina observationer. Jag tackar min handledare på förskolan som förmedlat kontakterna med både personal och vårdnadshavare och alla vårdnadshavare som svarade på min enkät, jag fick svar av alla. Jag tackar även min handledare Mattias Melkersson som varit till god hjälp genom hela arbetet och gett mig bra feedback närhelst jag har behövt det. Jag tackar även min mamma för att hon har puffat på mig och korrekturläst mina texter.

Det har varit ett intressant arbete som jag upplever att jag lärt mig mycket av, framför allt hur jag ser på fantasins kraft och hur den påverkar. Observationerna var roliga att genomföra och det gav mig tillfälle att träffa barnen under en extra lång tid under den här terminen.

Tack, Otto Malmros

Abstract

Leken är viktig för barnens utveckling och en stor del av barnens vardag (Lpfö, 1998 rev, 2016). Mitt undersökningsfokus är vad som påverkar leken utifrån ett lärandeperspektiv och hur leken då stimuleras. Syftet med studien är att undersöka på vilka sätt barns fria lek blir till ett lärande samt vad fantasin har för betydelse. Jag vill genom detta bidra till en ökad förståelse för den fria lekens betydelse. Genom en kvalitativ undersökningsmetod, *mixed methods*, har jag studerat barns fria lek i förskoleverksamheten. Jag har genom Vygotskijs teori (1995) kring fantasi och kreativitet, den proximala utvecklingszonen samt begreppen regler, samspel och uppfyllda önskningar, fördjupat mig i den fria lekens betydelse. Resultatet av studien visar att det krävs att barnet får nya upplevelser och erfarenheter för att de ska kunna använda sig av fantasin i leken. Resultatet visar även att den fria leken är beroende av ett socialt sammanhang och stöttning av vuxna för att leda till ett lärande. Resultatet gav mig en fördjupad syn på fantasins betydelse för leken samt att barn behöver upplevelser och erfarenheter för att kunna utveckla fantasin i leken. Resultatet i kombination med litteraturen visar också att vuxnas närvaro och påverkan i barnens lek spelar stor roll.

Nyckelord: erfarenheter, fantasi, kreativitet, proximala utvecklingszonen, regler, samspel upplevelser och uppfyllda önskningar.

Innehåll

Förord	2
Abstract	3
1. Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställning	8
2. Litteraturgenomgång	9
2.1 Centrala begrepp.....	9
2.2 Förändrat synsätt på lärande	9
2.3 Lekens betydelse	10
2.4 Fantasi och kreativitet	11
2.5 Stöttnings betydelse för leken	12
2.6 Barns samspel och strategier i lek.....	13
2.7 Kort sammanfattning av litteraturen	14
3. Teori	15
3.1 Sociokulturellt perspektiv.....	15
3.2 Den proximala utvecklingszonen och stöttning	16
3.3 Lek	16
3.4 Fantasi och kreativitet	17
3.5 Regler.....	18
3.6 Uppfylla önskningar.....	18
4. Metod	19
4.1 Metodval	19
4.1.1 Datainsamling.....	20
4.1.2 Observation	21
4.1.3 Enkäter	21
4.1.4 Intervjuer	22
4.1.5 Pilotstudie.....	22
4.2 Urval	23
4.3 Genomförande	23
4.4 Forskningsetiska överväganden	24
5. Resultat och analys	25
5.1 Den fria leken	25
5.2 Fantasi och kreativitet	28
5.3 Regler och samspel.....	31

5.4 Sammanfattning av resultatet.....	33
6. Diskussion och slutsats	34
6.1 Min framtida yrkesroll.....	35
6.2 Metoddiskussion	36
6.3 Fortsatt forskning	36
Referenser	37
Bilagor	39
Bilaga 1: Observationsschema:	39
Bilaga 2: Enkät till pedagoger	40
Bilaga 3 Samtyckesbrev	42
Bilaga 4 brev till förskolan	44

1. Inledning

Den nya läroplanen och det ökade fokus på kunskapsinläringen i förskolan skapar nya utmaningar för personalen i att hitta en balans mellan lärande och lek (Lillemyr, 2013). Leken är barnens sätt att leka vardagen. Knutsdotter Olofsson (2017) menar att det är viktigt att fokusera på barns grundläggande förmågor istället för att lägga fokus på barns kognitiva funktioner som läsning, skrivning, räkning och datorkunskap. Hon skriver att fantasifulla barn kan använda sina kunskaper och erfarenheter och kombinera dem på nya sätt. Vygotskij (1995) menar att fantasin är grundläggande för barns lek. När fantasins betydelse för utveckling står i fokus framträder andra sätt att se på leken. Under min praktik har jag märkt att barnen ofta leker samma lekar eller med samma saker på förskolan. Jag ställer mig frågan om de bara vill leka vissa saker eller om de inte kan komma på vad de ska leka. Jag har också sett att den fria leken och lärandet skiljs åt, antingen har barnen fri lek eller så är det ett planerat tema eller en ”lektion” där pedagogen leder leken. Knauss (2015) skriver att det finns en konflikt mellan de som förespråkar lärarledda aktiviteter mot de som utgår ifrån leken i sig själv för det utvecklande och lärande arbetet. Knutsdotter Olofsson (2017) skriver att studenterna i förskollärautbildningen får lära sig att planera och genomföra aktiviteter, det är ofta ambitiösa planer som ändå slår sönder barnens egen planering. I utvärderingen kontrolleras att allt blivit genomfört, om något gått snett är det kanske en känsla av misslyckande trots att det kanske har varit barnen som påverkat innehållet åt ett annat håll (a.a.). Jag har under min praktik ofta fått i uppgift att göra lektionsplaneringar samt att utföra dessa med barnen. Jag har funderat på hur jag bättre skulle kunna möta barnen på deras nivå, där barnen får leka sig till ett lärande, där barnen tycker det är roligt samtidigt som de lär sig. Det måste gå att kombinera lek och lärande och ta vara på den fria lekens kraft. Enligt Lillemyr (2013) så måste leken tas på allvar och att leken har ett värde i sig för barns utveckling. Knutsdotter Olofsson (2017) beskriver, utifrån sin studie, några svårigheter med den fria leken. För vissa pedagoger var det svårt att släppa prestationskravet när de skulle utgå ifrån barnens lekar, för andra tog det tid att inte hela tiden försöka lära ut saker och andra tyckte att det var tråkigt att leka med barnen. I läroplanen (1998, rev.2016) kan vi läsa att leken är en viktig del av barns utveckling och att pedagogerna ska främja barns utveckling i leken. Jag blev nyfiken på vad det är som gör leken lärande och hur man som vuxen ska förhålla sig till den. Måste man skilja på lärande och lek? I min undersökning valde jag att ta reda på hur den fria leken blir lärande. Eftersom min tid har varit begränsad har jag gjort en mikroetnografisk studie vilket gör att svaret på mina frågor inte kan generaliseras.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka på vilka sätt barns fria lek blir till ett lärande samt vad fantasin har för betydelse.

Frågeställningarna som jag kommer att använda mig av för att besvara syftet är:

Hur blir barns fria lek till ett lärande?

Vilken betydelse har fantasin för barns lek?

2. Litteraturgenomgång

Jag inleder detta avsnitt genom att ge en inblick i ett förändrat synsätt på lärande. Därefter redogör jag för olika faktorer som har betydelse för leken. Jag avslutar avsnittet med att göra en kort sammanfattning.

2.1 Centrala begrepp

Leken är ett universellt koncept, ett grundläggande behov hos barn som är väldigt svårt att definiera (Knauss, 2015). Enligt Knutsdotter Olofsson (2017) så har fri lek ofta blivit detsamma som lek utan vuxna. I mitt arbete använder jag båda begreppen *lek* och den *fria leken*. Lek avser lek i alla former medan *den fria leken* avser den lek som inte är planerad eller initierad av vuxna.

2.2 Förändrat synsätt på lärande

I takt med att kunskaperna om barn har ökat har också förskolan förändrats. Förändringen från daghem till förskola var enligt Edfelt (2015) ett paradigmskifte, ett nytt synsätt. När den första läroplanen för förskolan kom 1998 blev det en förändring som innebar ett tydligare fokus på mål och lärande (a.a.). Edfelt (2015) diskuterar att denna fokusering på mål kan göra så att den fria leken får stå åt sidan för lärsituationer av ett mer planerat slag. Han menar vidare att det finns för lite kunskap kring hur planerade lektioner ger bättre resultat än fri lek. Lillemyr (2013) säger att lärande och lek ska ses som en helhet som påverkar varandra. Han menar att leken måste ses ur flera olika perspektiv, ett alltför snävt lärandeperspektiv passar inte så bra i förskolans pedagogik. I läroplanen (1998, rev.2016) kan vi läsa att leken ska användas medvetet för att främja barnens utveckling, lärandet ska grundas på ett samspel mellan barn och vuxna men även genom att barn lär sig av varandra. Kanuss (2015) menar att forskning kring hur leken stimulerar barnens utveckling är dokumenterat inom flera områden såsom; inläring, socialutveckling och relationer men att det pågår en dragkamp mellan de som anser att leken i sig själv är utvecklande och lärande och de som anser att det ska bedrivas mer lärarledda aktiviteter. Lärandet är ett allsidigt mål i förskolan och en helhetssyn måste ligga till grund för lärandet, det vill säga med utgångspunkt från barnets perspektiv (Lpfö, 1998 rev.2016). Enligt Knutsdotter Olofsson (2017) lägger många fokus på barns kognitiva funktioner som läsning skrivning, räkning och datorkunskap istället för att fokusera på deras mer grundläggande förmågor. Hon menar även att i en verksamhet där personalen leder

många av aktiviteterna så väntar barnen på att bli aktiverade medan fri lek bygger på barnens egna aktiviteter och initiativ. Bergström (2010), som är hjärnforskare, kan också se en viss oro med att vuxna ska styra barns lek till för mycket kunskapsinläring. Han menar att det är viktigt att leken inte domineras av vuxna eftersom leken är barnens egen värld och behövs för att barnen ska utvecklas.

Vi måste se till att förskolan inte bildar till ett slutet system genom att vi för tidigt maximerar kunskapsinläringen och tar ifrån barnen entusiasmen och den fria "vilda" leken. Barn i förskoleåldern lever en känslig period i sin utveckling och leken behövs ju hela livet. (Bergström, 2010).

Knauss (2015) kan se ytterligare förändringar där dagens samhälle utmanar den lärande leken. Leken får inte samma utrymme som tidigare den utmanas av schemalagda aktiviteter, en ökande användning av digital teknik, hårdare säkerhetsaspekter samt högre krav på uppsyn över barnen.

2.3 Lekens betydelse

Vygotskij (1966) menar att leken är den dominerande formen av utveckling för förskolebarn. Knauss (2015) menar att lek och lärande allt för enkelt ses som separerade istället för att ses som djupt sammanflätade. Även läroplanen (1998, rev.2016) ser leken som viktig för både barns lärande och utveckling. Förskolans verksamhet ska präglas av ett medvetet sätt att använda leken för att utveckling och lärande ska främjas. I leken stimuleras fantasi, kommunikation och inlevelse och även barns förmåga att samarbeta och lösa problem stimuleras. I den skapande leken får barn också möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser och erfarenheter (a.a.). Barns egna upplevelser och erfarenheter är grundläggande för att de ska kunna fantisera och fantasin är ett medel för att bättre förstå verkligheten. När barnen kommer till förskolan har de redan olika erfarenheter och bakgrunder som ligger till grund för deras lärande. Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2014) menar att det som barnen gör och lär sig på förskolan sätter nya spår i lärandet, deras handlingar och medvetande är sammankopplade till en helhet, vilket visar sig i det barnen faktiskt gör. När barnen är engagerade i meningsfull lek skapar de sin kunskap. I leken försöker barnen förstå det nya innehållet, de prövar och omprövar och anpassar det till saker de redan vet eller kan, vilket för dem vidare i sin utveckling (a.a.). Det är just denna lekprocess med prövande och omprövande som Vygotskij (1995) menar är central för barnets lärande, barnen skapar sin

egen utvecklingszon. Barnet tränar också många andra saker under leken såsom att; förstå hur saker och ting ser ut och fungerar, förstå sig själv och andra, kunna relatera och kommunicera, lösa konflikter samt finna lösningar på problem (Edfelt, 2015). Fantasin är det som ligger till grund för att leken ska kunna ta form (Vygotskij, 1995).

2.4 Fantasi och kreativitet

Enligt Vygotskij (1995) är kreativitet en mänsklig aktivitet som skapar något nytt. Edfelt (2015) menar att barnet både kan föreställa sig och förstå sig i leken och genom detta träna på de olika roller som de eventuellt kommer att möta senare i livet, exempelvis: mamma, snickare eller andra fantasiroller såsom; prinsessa eller Batman osv. Med fantasin kan barn också uttrycka sina kunskaper och erfarenheter på ett nytt sätt. En låtsaslek kan både spegla en direkt kopia av en händelse eller en händelse som är helt påhittad. I barns låtsaslekar finns inga motsättningar mellan fantasi och verklighet (Knutsdotter Olofsson, 2017). Hon menar också att leken är en mental inställning, ett sätt att förhålla sig till verkligheten, den ska inte tolkas bokstavligt. I leken finns det andra signaler såsom; mimik, röstläge, ögonrörelser mm som är viktiga. Barn behöver enligt Vygotskij (1966) fantasin till hjälp för att leka det verkliga livet. En som inte kan köra bil kan låtsas köra. Barn blandar inte samman verklighet och fantasi i leken (Knutsdotter Olofsson, 2017). Barn vet att till exempel en pinne är en pinne men under leken så kan den lika gärna vara ett svärd eller en häst. Barn kan också när som helst gå ut och in i leken utan att leken störs (a.a.). Friheten att välja vad man gör ligger enligt Bergström (2010) nära den kreativa förmågan i hjärnan. Han menar att allt för mycket krav på kunskapsinhämtning hindrar tillkomst av fantasi. Barns kreativa förmåga stärks av att de har frihet att bestämma över sin kunskap. Det är viktigt att hela hjärnan utvecklas och att barn får en förmåga att tänka i möjligheter och inte bara matas med information. Knutsdotter Olofsson (2017) menar att pedagogerna ska stimulera barnens förmågor hon säger:

- Det är inte pedagogerna som ska vara kreativa - det ska uppmuntra till kreativitet.
- Det är inte pedagogerna som ska vara duktiga - de ska hjälpa barnen bli det.
- Det är inte pedagogerna som ska ta alla initiativ - men uppmuntra barnen att göra det. Pedagogerna ska fungera som regissörer som hjälper barn att hitta sin egen väg (Bergström, 2010).

2.5 Stöttnings betydelse för leken

Att barn utvecklas i leken har redovisats ovan men vuxnas påverkan och närvaro är enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2014) också väldigt viktig för utvecklingen. Att barn alltid skulle kunna leka fritt utan vuxnas påverkan leder inte till optimal utveckling, barnen måste stöttas och utmanas. Barn upplever inte att de lär sig på förskolan, de säger, enligt Johansson & Pramling Samuelsson (2007), att det är i skolan man lär sig för då har man läxor men på förskolan leker man. Att uppmärksamma barn och göra dem medvetna om vad lärande är och att de hela tiden lär sig, är också ett sätt för barn att förstå sin omvärld tolka och skapa mening av ny information. Det är viktigt att pedagogerna samtalar med barnen om vilket lärande som sker i de dagliga aktiviteterna, det kan göras genom att ställa frågor om vad de har lärt sig eller vad de har fått veta Knauss (2015). I läroplanen (1998, rev.2016) kan vi läsa att verksamheten i förskolan ska utgå ifrån barnens intresse, erfarenheter, behov och åsikter och att de vuxna ska ge stöd i att utveckla tillit och självförtroende. Lillemyr (2013) instämmer när han skriver att man ska utgå ifrån barnens perspektiv och från det som barnet själv bidrar med i lärandesituationen, han menar att det är viktigt att det är en helhetssyn som ska ligga till grund för lärandet.

I en undersökning av Knauss (2015) kan vi läsa om hur barnen själv upplever sin lek och vad de anser vara lärande. Barnen ser ofta sina aktiviteter och görande som lek men när de lyssnar på pedagogerna upplever de inte att det är lek, det kan vara roligt men det definieras inte som lek. Johansson & Pramling Samuelsson (2007) visar i sin undersökning att pedagoger ofta höll sig i bakgrunden av barnens lek och att de bara "visade sig" för att tillrättalägga. Barnen valde till stor del att göra sådant som de själv klarade av, de bad väldigt sällan om hjälp i sin lek, de kunde däremot bjuda in vuxna i sin fantasilek. Barnen såg personalen som "servicepersoner", istället för att vara de som stod för motstånd och problematiserande, så att barnet kunde stärka sin kompetens. Personalen i deras undersökning (Pramling Samuelsson och Johanssons, 2007) menade att de var rädda att störa barnens lek, de trodde att de riskerade att förstöra den och missade därför viktiga tillfällen till möten mellan lärande och lek (a.a.). Edfelt (2015) menar att leken utvecklas av hur pedagogerna organiserar vardagen och miljön kring barnen. I fri lek krävs det att det till exempel finns tydliga strukturer och rutiner, det är mycket svårare för barnen att komma till ro i leken i en rörig tillvaro. Även tiden påverkar barnens fria lek, det bör inte vara för upphackat för att de ska komma till ro i en bra lek. Vissa barn kan behöva lite hjälp på traven för att kunna leka på egen hand eller tillsammans med andra (a.a.). När pedagogerna växlar mellan lek och organiserat lärande kan barn både

bearbeta sin kunskap utifrån sin egen nivå och få utmaningar att sträva mot. Lillemyr (2013) instämmer, han menar att förskolan måste, förutom att ge tid och utrymme för lek, också se till att barnen får erfarenheter och upplevelser som är varierade och verklighetsbaserade. Sheridan & Pramling Samuelsson (2016) anser att en viktig förutsättning för att lek ska kunna användas som ett pedagogiskt verktyg, är att pedagogerna tar leken på allvar. Det är när förskolläraren riktar, stimulerar och utmanar barnens utveckling och lärande som ett lärande genom leken kan ske.

2.6 Barns samspel och strategier i lek

I leken får barnen träna sitt samspel med andra barn, samspel i lek handlar om relationer, och hur väl barnen känner varandra eller hur väl de förstår varandra. Jensen (2013) menar att barnen har en fungerande relation när de leker och samspelar med varandra, samspelet fungerar när de vet hur de ska uttrycka sig och vad de ska göra för att den andra ska förstå. Det är i leken som barn möter andras perspektiv, vilket så småningom gör att de också förstår andras perspektiv (Johansson & Pramling Samuelsson 2007). Relationer kan både vara symmetriska eller asymmetriska. Barn som är jämbördiga, jämställda och oftast jämnåriga, har ofta en symmetrisk relation, de kan ta gemensamma beslut om vad som ska lekas och vilka roller de ska ha i leken. De asymmetriska relationerna visar sig i att en part har mer inflytande eller makt över den andra (Jensen, 2013). Knutsdotter Olofsson (2017) menar att för att leken ska fungera behöver barnen förstå andra barns leksignaler samt kunna kommunicera sin egen lek till andra. Barn har, enligt studien som Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2014) gjort, väldigt klara uppfattningar om vad det innebär att ha inflytande eller att få bestämma. Barnen menade att när de fick bestämma själv fick de göra vad de ville, tänka ut vem och hur de skulle vara i leken, bestämma i leken samt bestämma vilka regler som gäller. Endast då det gällde att tillåta eller förbjuda kopplades det till förskollärarens roll. Barnen upplevde alltså att de hade inflytande över vad och hur de skulle göra men inte bestämma, läs tillåta eller förbjuda, vad kamraterna skulle göra. Barnen upplevde inte att någon bestämmer i leken utan att de tillsammans bestämde vad de skulle leka (a.a.). Det fanns däremot en mängd uttalade regler för vem som bestämmer i leken, som till exempel att de som startat leken var de som bestämde vad som skulle göras eller vem som fick vara med, de hade en sorts makt att försvara leken med (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Enligt Jensen (2013) har barnens förmåga att delta i en kamratkultur betydelse för hur de kan påverka möjligheten att bestämma eller ha inflytande över leken. Han

menar att om de barn som försöker ta sig in i leken inte har samma förkunskaper eller intresse kring ämnet så har de svårt att delta i samma lek. Genom att hålla andra barn utanför visar barnen att de har kontroll över leken (a.a.). Jensen lyfter också fram olika strategier som betydelsefulla för att leken och samspelet ska fungera. Han menar att barn lär sig vilka strategier som fungerar för att ta sig in i en lek till exempel; att ta en leksak från någon annan ger ofta snabbt en negativ respons, andra strategier ger ingen respons alls som till exempel att bara sätta sig vid sidan om kamrater som leker. Den bästa strategin är att producera en variant på vad någon i leken har gjort eller att vänta på en inbjudan i leken. Vygotskij (1995) menar att barn behöver träna sig på att kommunicera och samverka för att leken ska fungera. Barn som är kreativa och som kan ta egna initiativ är barn som många vill leka med (a.a.). Även i Knutsdotter Olofssons (2017) studie "Den fria lekens pedagogik" (personalen var aktiva i barnens lek och på barnens villkor) kan vi läsa att barn behöver stöd i den fria leken. I sina observationer fann hon att barnen behövde hjälp med leken, de kom inte riktigt igång på egen hand. De behövde stöd med att fantisera, hålla ihop leken och med att få förklarat eller med att få förklara för andra vad leken handlade om. I den avdelning där personalen testade den fria lekens pedagogik fann hon att det blev mer lek, barnen blev "mästare" i lek. På den andra avdelningen var de största hindren de vuxnas vanor och att de såg på leken ur en vuxens perspektiv, de var inte delaktiga utan var som betraktare. När barn inte får som de vill eller inte klarar av en uppgift tar de till leken som ett sätt att omedvetet bearbeta situationen. Lillemyr (2013) menar att leken är en situation där barnen ständigt tränas i att handla mot sina impulser och behov och genom detta tränas barnen i att inordna sig lekens regler. Barnen vill ha bra relationer med vuxna i sin närhet och lär sig att följa de vuxnas regler t.ex. när det är dags att lägga sig eller att man sitter ordentligt vid matbordet.

2.7 Kort sammanfattning av litteraturen

Den tidigare forskningen, som jag valt att redogöra för, synliggör olika förutsättningar för att den fria leken ska bli lärande. Jag redogör för den fria lekens betydelse för barn och för fantasins betydelse för leken. Det förändrade synsättet på lärandet i förskolan kan påverka verksamheten och den fria leken och Edfelt (2015), Knauss (2015) och Bergström (2010) är oroliga över att kunskapsinläringen ska ta för stor plats i barns vardag. Under rubriken stötningens betydelse för leken redovisas olika tankar kring pedagogernas viktiga roll för att leken ska bli lärande.

3. Teori

Jag har valt att kort beskriva Vygotskijs teori (1995) kring fantasi och kreativitet kopplat till det sociala samspelet och den proximala utvecklingszonen. Jag har valt det sociokulturella perspektivet eftersom det ligger nära mitt eget sätt att tänka kring utveckling och lek. I detta avsnitt kommer jag att presentera de teoretiska utgångspunkter som är relevanta för min analys. Jag börjar med att redogöra för det sociala sammanhanget som Vygotskij (1966) menar är en förutsättning för lärande. Ett barn lär sig samspela med andra, genom att delta i lek. Därefter fortsätter jag med att beskriva hur Vygotskij ser på leken samt fantasi och kreativitet. För att kunna leka krävs det att barnen, utifrån sina erfarenheter, kan gå vidare med hjälp av fantasin och utforska. Detta perspektiv blir viktigt för tolkningen av denna studies insikt att fantasi och lek är betydelsefullt för barnens utveckling. Till slut tar jag upp hur regler och uppfyllda önskningar påverkar leken.

3.1 Sociokulturellt perspektiv

Den teoretiska grunden för studien är hämtad ifrån det sociokulturella perspektivet. Det sociokulturella perspektivet betonar kulturens och det sociala sammanhangets betydelse för utveckling, vilket betyder att mötet med andra människor är en förutsättning för språk och lärande (Vygotskij, 1966). Barn behöver utmanande uppgifter som kan stimulera deras nyfikenhet och i samspel med lärare eller andra barn kan barnen hitta utmaningar som passar deras närmaste utvecklingszon (a.a.). Johansson & Pramling Samuelsson (2007) menar att det är i erfarenheter och den sociala kultur barn ingår i, som kunskap och lärande har sin grund. I sociala sammanhang blir kommunikationen, mellan barn och lärare och barn emellan, central. Vygotskij (1995) ser den proximala utvecklingszonen och stöttningen som en förutsättning för lärande vilket jag tydligare redogör för i nästa stycke.

3.2 Den proximala utvecklingszonen och stöttning

Enligt Vygotskij (1995) avser den proximala utvecklingszonen den inlärningsnivå som ligger på en nivå som utmanar barnens inläring, en nivå som är lite svårare än vad barnet just nu presterar på. Vygotskij menar att en god undervisning föregriper utvecklingen, ger förutsättningar för en förändring och skapar den närmaste utvecklingszonen. Han lägger tonvikten i barns lärande på *scaffolding*, vilket innebär att barn behöver stöttning och samspel för att utvecklas (Lillemyr, 2013). För att ett lärande ska ske behöver barn få uppgifter som ligger på en utmanande nivå, i denna situation behöver barnet stöd av en kamrat eller en vuxen som vet eller kan mer, så kallad stöttning (skolverket, 2011). Stöttning är den hjälp som barnen får av pedagogen eller av ett annat barn för att så småningom kunna gå vidare på egen hand. ”Det som barnet för tillfället gör med en vuxen, kan de i morgon göra på egen hand” (Vygotskij 1999. s. 278). Leken förutsätter att barn har erfarenheter och får upplevelser som ger leken liv vilket jag redogör för i nästa stycke.

3.3 Lek

Vygotskij (1995) anser att leken är central för barnens lärande och utveckling. Han menar att barn skapar sin egen närmaste utvecklingszon i sin lek, i leken ser sig barnet som huvudet längre än sig själv. Han lyfter fram olika komponenter som utmärker lek som till exempel; att lek innebär att föreställa sig och kretsar kring fantasier, att den innehåller outtalade regler, att den drivs av ett behov hos barnet om att uppfylla önskningar och att den baseras på kognition, emotion och sammanhang (Jensen, 2013). Leken är ett sätt att kombinera erfarenheter till något nytt och skapande utifrån sin egen förmåga där alla skapelser av fantasin har hämtats ifrån verkligheten och ingår i barnets erfarenheter (Vygotskij, 1995). Vygotskij (1966) betraktade den mänskliga utvecklingen som en aktiv och konstruktiv process som bygger på såväl yttre som inre förutsättningar. Leken uppträffas vid den punkten av utveckling där ogenomförbara situationer uppstår. Han menar att leken måste förstås som påhittad, en illusion av en insikt av ogenomförbara önskningar. De teorier som menar att barnen utvecklar sina lekar enbart utifrån en åldersbaserad nivå är enligt Vygotskij (1966) felaktiga. Han menar istället att leken visserligen är relaterad till ålder, men att det är viktigt att ta hänsyn till andra faktorer vad det gäller barnens behov för lek, såsom barnens lust och motivation. Dessa behövs för att det i barnens lek ska bli en förflyttning från en nivå till en annan (Vygotskij 1966).

...though play development is related to age, the key factors that precipitate change are to be found in the maturing of new "need, motives, and incentives" for action, and the development of unrealisable "tendencies and desires". (Vygotskij, 2016, s.21)

Under varje period av barnets utveckling fungerar den skapande fantasin på sitt speciella sätt, typiskt för just den utvecklingsfas som barnet befinner sig i. Fantasin är beroende av erfarenhet och barnets erfarenheter skapas och förändras med tid. I nästa stycke redogör jag för hur fantasi och kreativitet påverkas av barnens erfarenheter och upplevelser.

3.4 Fantasi och kreativitet

Vygotskij (1995) ser fantasin som grunden till all kreativ aktivitet, det är fantasin som gör det möjligt att skapa nytt. Han menar att allt som finns runt omkring oss, som har skapats av den mänskliga handen, bygger på fantasin. Han anser vidare, att utveckla och öva barnets fantasi, är en av de centrala delarna i det pedagogiska arbetet. När barnet kan skapa med hjälp av sin fantasi kan det orientera sig i framtidens värld. Kreativitet kan både vara återskapande eller reproduktiva handlingar som kombinatoriska eller kreativa (a.a.). En reproduktiv eller återskapande handling hänger ihop med vårt minne och kännetecknas av att människan upprepar tidigare skapade mönster av tidigare intryck som när man ritar av något eller minns ett intryck av ett reseminne. En kombinatorisk eller kreativ handling kännetecknas av en mänsklig aktivitet, som inte resulterar i ett återskapande, utan istället skapar nya handlingar eller bilder. Den kännetecknas också av att man i fantasin kan göra sig en bild av något man inte sett, men ändå kan göra sig en föreställning eller bild av som t.ex. människans framtid, dinosaurierna eller människor på stenåldern. Vygotskij menar vidare att den mänskliga fantasin är grunden för den hela den kulturella världen, det är det kreativa i människan som gör oss till en framtidsinriktad varelse, en som skapar sin framtid. Barns associationsförmåga hänger ihop med fantasin och den påverkar också barns förmåga att leka (a.a.). Enligt Knutsdotter Olofsson (2017) utnyttjas associationsförmågan maximalt i leken, allt kan användas eller liknar något annat. När fantasin skapar roller och lekar behövs det också regler eller uttalade regler för vilket jag redogör i nästa stycke.

3.5 Regler

Att ta roller i leken och föreställa sig vara en annan, hänger ihop med fantasi och lekregler Vygotskij (1995). När barnen leker rollekar är det fantasin som är det primära och lekreglerna som är det sekundära. Barn i vardagen lär sig vanligtvis, enligt Vygotskij (1966) vägen till det bästa motståndet genom att rätta sig efter regler. I leken däremot gör barn det de tycker bäst om, där det finns minst motstånd, eftersom lek är förknippad med njutning. I leken lär sig barn att de kan agera mer impulsivt än i verkligheten. Ett exempel kring detta är när barn springer på *klara, färdiga*.... istället för att vänta på *GÅ*. Regeln underordnas och impulsen att agera är ett resultat av att det är leken, i det här fallet att springa, som är det roliga och inte att tävla. När barn alltmer övergår till att leka regellekar vänds förhållandet (Vygotskij 1966). ”An effect can be overcome only by a stronger effect” (Vygotskij 1966, s.15). När barn inte får som de vill eller klarar av en uppgift tar de till leken som ett sätt att omedvetet bearbeta situationen, detta förklaras lite kort här nedan.

3.6 Uppfylla önskningar

Riktigt små barn har svårt att acceptera att deras behov eller önskningar inte omedelbart blir uppfyllda, avståndet mellan deras mål och insikt är mycket kort. Barn över tre år uppfinner leken när barnen hamnar i ogenomförbara situationer exempelvis när de inte får som de vill eller inte klarar av en uppgift. Leken blir då ett uppfyllande av en önskan som sedan blir en generaliserad påverkan (a.a.). Den generaliserade påverkan kommer av att barn gärna vill ha goda relationer med vuxna och reagerar emotionellt därefter. Barn kan med stigande ålder generalisera sina känslor och Vygotskij (1966) menar att barnen lär sig att respektera vuxnas auktoritet. Barnen själva är inte medvetna om varför de leker, de leker utan att inse motivet i leken. Barn kan inte koppla ihop en känslomässig reaktion till en fantasilek eller önskehandling, denna insikt blir inte tydlig förrän barnet befinner sig i tonåren (a.a.)

4. Metod

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för vilken metod som har använts i min studie. Här beskrivs även urvalet för studien och hur den har genomförts. Till sist redogörs de forskningsetiska principer som följts under arbetet.

4.1 Metodval

Jag har gjort en mikroetnografisk studie på en förskola som bygger på observationer, enkäter och intervjuer som genomförts under en kortare tid. En etnografisk studie är en studie i en social miljö där man försöker komma nära det som studeras. Det är vanligt att, förutom genom observationer, samla in information med hjälp av intervjuer och enkäter. En mikroetnografi är en studie som görs under en kortare tid (Bryman, 2008). Syftet med studien är att undersöka på vilka sätt barns fria lek blir till ett lärande samt vad fantasin har för betydelse. För att bidra med en djupare förståelse för den fria leken samt en ökad kunskap om fantasins betydelse, valde jag att använda mig av både en kvalitativ metod, "*mixed methods*", där observation, enkäter och intervjuer kombinerades. I en kvalitativ metod tolkas empirin utifrån en teori för att finna betydelser och mening i det man studerar. I en kvantitativ metod undersöker man ifall ett fenomen är vanligt förekommande eller inte (Nylén, 2005). Undersökningen koncentrerar sig på en mindre grupp barn och vuxna och min utgångspunkt och tolkning är helt central.

Eftersom jag utgår ifrån en förskola där jag känner barnen sen innan har det varit svårt att endast utföra icke-deltagande observationer eftersom barnen förväntar sig att jag ska vara en del av verksamheten. Att känna barnen man observerar kan vara en fördel eftersom de agerar naturligt och att jag inte upplevs som något konstigt, nackdelarna kan vara att jag inte tillåts ägna mig fullt ut åt mina observationer (Bryman, 2008). Jag har således kombinerat både deltagande och icke-deltagande observationer. Icke-deltagande observationer bygger på att jag som deltagare inte har deltagit i det som händer i miljön som studerats (a.a.). Observationerna har varit semistrukturerade eftersom jag använt mig av ett observationsschema (Bilaga 1) men också så detaljerat som möjligt försökt att anteckna vad som hänt och sagts (Bryman, 2008). För att få svar på mina frågor har jag skickat ut enkäter till pedagoger (Bilaga 2). I enkäterna har det funnits frågor där respondenten har kunnat välja några alternativ eller kryssa i ett svar samt frågor där de har kunnat skriva egna förslag eller svarat öppet på en fråga.

Som ett komplement till mina observationer har enkäter med pedagoger och intervjuer med barn gjorts. För intervjuerna valdes en semistrukturerad intervju, vilket innebär att frågorna har varit allmänt formulerade för att sedan kunna kompletteras med följdfrågor (Bryman 2008). I mina intervjuer fick jag som intervjuare möjlighet att omformulera frågorna under intervjuens gång för att barnen skulle förstå och kunna besvara frågorna efter sin förmåga. Som intervjuare är det lättare att bygga vidare på svaren när klargörande och fördjupningsfrågor behöver ställas (May, 2001). I min första intervju intervjuade jag en tvååring som hade ett puzzel i famnen vilket resulterade i att svaren på alla mina frågor blev puzzel, jag valde fortsättningsvis att endast intervju de något äldre barnen.

I enkäterna fanns det både slutna och öppna frågor. Enligt Bryman (2008) finns det både för och nackdelar med öppna och slutna frågor. Han menar att fördelarna med öppna frågor kan vara att respondenterna får svara med egna ord och det kan framkomma svar som man inte själv tänkt på. Nackdelarna kan vara att det tar långt tid att bearbeta svaren och att det ställer högre krav på respondenten. Fördelarna med slutna frågor (Bryman, 2008) är att svaren är lättare att bearbeta och jämförbarheten i svaren ökar. Bryman (a.a.) menar också att slutna frågor kan irritera respondenten eftersom de kan uppleva att de saknar ett alternativ, därför valde jag att, till alla frågor, lämna alternativet; *övrigt* så att respondenten själv kunde lägga till alternativ. Alvehus (2013) menar att tolkningen är central i en kvalitativ metod. Val av metod och teori är direkt knuten till tolkningen för att få en fördjupad förståelse av det man studerar.

4.1.1 Datainsamling

Jag har i huvudsak valt att göra observationer. En flerforskningsmetod som kallas *mixed methodes* (Bryman, 2008) valdes för att få en mer heltäckande bild av min undersökning. Som ett komplement valde jag att göra en enkätundersökning med personal samt några intervjuer med barn.

4.1.2 Observation

Observationerna gjordes för att besvara syftet. Observationerna gav mig möjlighet att bevittna barns aktiviteter genom att betrakta deras lek i olika sammanhang. Att välja att observera en verksamhet kan ha fördelar genom att det är ett flexibelt undersökningssätt (May, 2001). Det kan också finnas nackdelar till exempel genom observatörseffekten som kan göra det svårt att få den vardagliga situationen att bli naturlig. Enligt Alvehus (2013) innebär observatörseffekten att observatören mer eller mindre påverkar situationen så att observationen blir mindre representativ. Observationerna gjordes under två veckor vid tider då barnen hade fri lek, ca 2-3 timmar per tillfälle. Jag använde mitt observationsschema vid observationerna, ofta gjordes anteckningar utöver schemat för att få plats och så fort jag kom gem på kvällen renskrevs observationerna i löpande text. Jag upplevde inte att barnens lek påverkades av min närvaro. Undersökningens fokus var den fria leken, fantasi men allteftersom studien pågick framträdde ytterligare några nyckelord såsom; kreativitet, regler, uppfyllda önskningar samt stöttning och samspel.

4.1.3 Enkäter

Enkäterna gjordes för att få reda på pedagogernas syn på barns fria lek. På grund av den korta undersökningstiden valdes en enkätundersökning med personal istället för intervjuer. Några fördelar med enkäter jämfört med intervjuer enligt May (2001) är att respondenterna får den tid de behöver för att svara på frågorna och frågorna är identiskt ställda för alla deltagare. Han menar också att dagens datateknik har förbättrat möjligheterna till fler svar när man gör sina enkätundersökningar, många tycker det är lättare att delta och de kan leda till att det blir ett mindre bortfall. En annan fördel med enkäter som Bryman (2008) nämner är att respondenten inte försöker verka positiv och intresserad inför intervjuaren för att verka duktig. En nackdel kan vara att det inte går att ställa uppföljningsfrågor, en annan är att man inte kan hjälpa respondenterna om de inte förstår frågorna, det är därför viktigt att frågorna ställs tydligt och klart (a.a.). Enligt Bell (2006) Är det är svårare än man tror att skapa en bra enkät, frågorna ska vara rätt ställda och bör ha en god språkkänsla och skaparen bör ha klart för sig hur frågorna ska analysera innan de ställts (a.a.). Jag utformade enkäten med en blandning av alternativfrågor och rangordningsfrågor (Bell, 2006). Att växla mellan flervalfrågor och kryssfrågor var en strategi som valdes för att göra den mer tilltalande. En annan viktig aspekt är att vara tydlig med hur enkäten ska fyllas i (Bryman, 2008). En enkät som skickas digitalt

har en fördel då det inte går att kryssa fel eller att skicka en ofullständigt besvarad enkät. Enkäten skickades ut till tio personal på två avdelningar där jag fick svar av åtta.

4.1.4 Intervjuer

Intervjuer gjordes för att få en uppfattning av hur barn ser på sin lek och hur de kan påverka den. I en semistrukturerad intervju kunde barnen formulera sig fritt och jag kunde ställa de följdfrågor som behövdes för att svaret skulle bli uttömmande. Jag hade valt ut endast ett fåtal frågor som jag skulle ställa som sedan kunde utvecklas beroende på barnens svar. Ett tryggt och bra klimat för intervjun ger bättre förutsättningar för en lyckad intervju (May, 2001). Jag valde att göra intervjuerna enskilt för att jag tänkte att det skulle vara tryggare för barnen att få svara i lugn och ro och för att deras svar inte skulle påverkas av andra barns. Enlig Roos (2014) är det viktigt att barn litar på intervjuaren för att våga ha både negativa och positiva åsikter. Det är också viktigt att kunna läsa av barnens kroppsspråk för att kunna se om de är obekväma i situationen (Löfdahl, 2014). Jag intervjuade tolv barn. Varje intervju genomfördes individuellt och längden varierade mellan ca 10-15 minuter. Jag berättade för varje barn vad intervjun skulle handla om och varför. De flesta barnen tyckte att det var roligt att få intervjuas av mig men en flicka och en pojke ville inte medverka. Efter någon dag kom flickan fram till mig och sa att hennes kompis tyckte att det var roligt så nu ville även hon intervjuas, och det fick hon. Till några av barnen fick jag ställa flera följdfrågor för att få svaren på mina frågor medan andra pratade på och berättade. I de fall där barnen svarade fåordigt valde jag att gå till nästa fråga istället för att ställa allt för ledande frågor.

4.1.5 Pilotstudie

En pilotstudie görs för att fastställa tiden enkätundersökningen tar att göra, om frågor är tydliga eller om något kan misstolkas (Bell, 2006). Han menar att en pilotstudie helst ska genomföras på samma typ av personer som undersökningsgruppen består av men i brist på sådana fungerar det även med familjemedlemmar och kamrater. Jag lät en grupp bekanta göra enkäten för att kontrollera språket och begripligheten i den. Det visade sig att jag hade valt flervalsfrågor där jag avsåg kryssfrågor och tvärt om så jag fick ändra detta i enkäten.

4.2 Urval

Jag valde att göra min studie på en förskola i en mindre ort i Södra Sverige. Jag valde förskolan eftersom jag är bekant med den sedan tidigare och alla barn och föräldrar i verksamheter känner mig, vilket gjorde att det fanns förutsättningar för att de skulle känna sig bekväma med min närvaro under både observationer och intervjuer. Att jag kände barnen kunde också ha skapat problem, eftersom barnen gärna ville att jag skulle leka med dem, dock upplevde jag fördelarna som större än nackdelarna. Det är en kommunal förskola med två avdelningar där jag valt en av avdelningarna för min undersökning. Både för intervjuer och för enkätundersökning gjordes ett så kallat bekvämlighetsurval (Bryman, 2008), där jag valde de barn samt den personal som ingår i verksamheten. För att få ett något större antal svarande pedagoger valde jag att även skicka enkäten till den andra avdelningen på förskolan.

4.3 Genomförande

Jag tog den första kontakten med ansvarig på förskolan via e-mail och fick ett positivt besked. Jag skickade ut en samtyckesblankett (Bilaga 4) till föräldrarna med en kort presentation och om en tillåtelse att intervjua och observera barnen. Jag redogjorde också kort för hur jag förhåller mig till de forskningsetiska principerna. Inom en vecka hade jag fått tillbaka samtyckeslapparna, och alla hade fått ett godkännande. Det finns en regel på förskolan att inga inspelningar eller foto av barnen får göras på extern utrustning och för att i lugn och ro hemma kunna gå igenom mina svar valde jag att inte spela in barnen utan istället skriva ner deras svar. Jag skickade även ut enkäterna till pedagogerna där jag kort presenterade mig och förklarade vad jag ville undersöka på förskolan (bilaga 2). Enkäterna skickades ut via ansvarig på förskolan via deras internmail. För att alla skulle kunna svara på enkäten gjordes en ny inloggning på g-mail som alla fick tillgång till.

Mina observationer utgick ifrån två olika rum varifrån jag hade bra utsikt över en stor del av verksamheten vilket gjorde att jag kunde följa olika aktiviteter samtidigt.

4.4 Forskningsetiska överväganden

Jag har förhållit mig till forskningsrådets (2017) fyra etiska principer; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Jag förhöll mig till informationskravet genom att skicka ett informationsbrev (Bilaga 5) till både personal och vårdnadshavare där jag presenterade mig och mitt arbete. Samtyckesblanketten delades ut till föräldrarna där jag informerade om konfidentialitets- och nyttjandekravet, det vill säga att alla deltagare i studien skulle aidentifieras och vara anonyma och att materialet endast skulle användas i ett examensarbete. All dokumentation kommer att förstöras efter kursens slut och alla barn har fått fiktiva namn. När barnen tillfrågades fick de vara med och välja en plats där intervjun skulle ske och de hade möjlighet att avböja medverkan när som helst. Enligt Johansson och Karlsson (2013), är det viktigt att barnen får samma information som föräldrarna när man gör undersökningar som berör barn. I mina intervjuer har barnen också tillfrågats och själva fått bestämma om de ville bli intervjuade.

5. Resultat och analys

I det här kapitlet kommer jag att redogöra för mitt resultat. Under rubrikerna, lek, fantasi och kreativitet samt regler och samspel kommer fri lek att analyseras och tolkas utifrån litteraturen samt Vygotskijs teorier (1995). Alla namn på barnen är fingerade och går inte att koppla till barnen på förskolan jag observerat.

5.1 Den fria leken

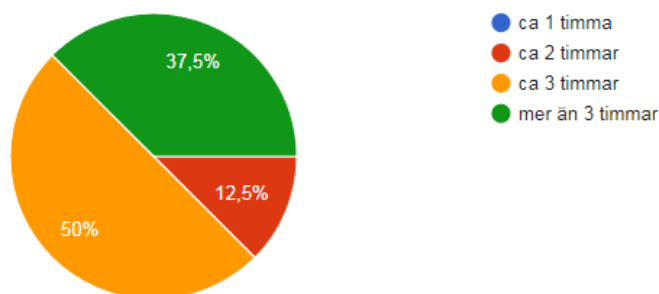
Vygotskij (1995) ser leken som en viktig del i barnens utveckling. Barnen utvecklas i ett socialt sammanhang och där har leken en central roll. Den bästa utvecklingen sker när barnen befinner sig i den proximala utvecklingszonen och när de har stöttning från vuxna eller andra barn. Nedan ska jag visa några exempel på hur pedagoger och barn ser på den fria leken och vad den utvecklar.

För att ta reda på hur personal ser på barnens fria lek valde jag att skicka ut en enkät. Jag var intresserad av att ta reda på hur de ser på den fria leken och vilka utvecklingsområden de kunde se. Jag var också intresserad av att ta reda på om de anser att barnen själva kan bestämma över leken.

För att pedagogerna skulle veta vad som menades med fri lek var begreppet förklarat i början av enkäten: *med fri lek menar jag lek som inte är initierad eller planerad av vuxna*. På frågan om de tycker att fri lek är viktig svarar alla vårdnadshavare och pedagoger *-ja*.

Hur stor del av dagen har barnen på din avdelning tillgång till fri lek?

8 svar

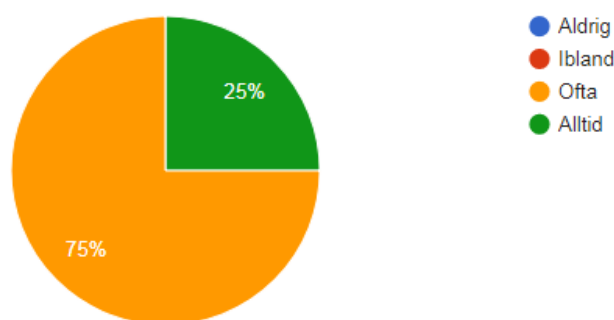

Figur 1: visar hur länge pedagogerna anser att barnen har fri lek.

Pedagogerna svarar att barnen har fri lek ca 3 timmar eller mer (se figur 1). På frågan om de tror att barnen utvecklas under den fria leken svarar pedagoger att de anser att det ofta eller alltid sker en utveckling (se figur 4).

Tror du att det sker något lärande för barnen under den fria leken?

8 svar

Figur 4: Visar om pedagoger tror att det sker ett lärande under den fria leken

När jag ställer frågan om vad de tror att barnen utvecklar under sin fria lek får pedagogerna fem alternativ och sedan väljer vad de tycker är viktigast. Pedagogerna anser att barnen utvecklas inom många olika områden såsom; social kompetens, kreativitet, nyfikenhet, självständighet och enskilt lärande (skrivna i den ordning de förekommer mest). Resultatet visar att barnen har fri lek under en stor del av dagen. Resultatet visar också att personalen har stor tilltro till den fria leken, den lek som inte är initierad eller planerad av vuxna. För att barnen ska veta vad de ska göra behöver de stimulans och vuxna som kan stötta dem i att komma vidare. I Pramling Samuelsson & Johanssons (2007) studie framkommer det att personalen inte vill störa barnen i sin fria lek utan håller sig i bakgrunden. Utifrån hur personal svarar på frågorna, visar de samma rädsla för att störa barnens pågående lek. Min tolkning av resultatet, kopplat till Vygotskijs teori (1966) om den proximala utvecklingszonen, är att den goda undervisning som ska föregripa barns utveckling inte sker i så stor utsträckning i den fria leken.

För att få reda på om barnen lägger någon värdering i ordet *fri lek* valde jag att ställa frågan; *-Vet du vad fri lek är?*

Tre barn svarade att man får leka vad man vill, eller att leka fritt, resten av de tolv barnen (9st) svarade att de inte visste vad fri lek var. För barn är all lek, *lek*, de skiljer inte på fri lek och

lek. För att ta reda på om barnen själva kan skapa sina lekar, om de har fantasi att själva komma på vad de vill leka ställer jag frågan;

- Tycker du att det är lätt att veta vad du ska leka med?

Arvid: Lite svårt och lite lätt. Det är svårt att tänka ut vad man ska göra, när det är längre tid då vet jag, inte med en kortare - då vet jag inte.

Sara: ibland är det lätt men ibland när jag är själv då vet jag inte riktigt, då får jag oftast börja tänka på vad som är roligt.

Karin: svårt. Kan inte hitta på något när man är själv, man kan hitta på mer när man är fler.

Rufus: det är lätt för jag gillar att leka, speciellt tjuv och polis.

I exemplen från barnens svar ser jag att de behöver stöd i att veta vad de ska göra. Utifrån Vygotskijs (1995) teorier kring *scaffolding* behöver barnen stöttning från andra barn eller vuxna som kan mer. Barnen berättar att de inte alltid tycker att det är så lätt att veta vad de ska göra. De beskriver också att det kan vara svårare att komma på vad de ska göra när de är ensamma än när de leker tillsammans med andra. Jag kan hålla med Knutdotter Olofsson (2017) om att barn som är vana vid lärarledda aktiviteter tar färre egna initiativ, de har svårare att komma på vad de ska göra i den fria leken.

För att ta reda på hur barnen uppfattar sin egen möjlighet att påverka leken ställde jag frågan;
-Brukar du får leka vad du vill på förskolan?

Arvid: man får inte ta ovanför det blåa strecket. (Det blå strecket är en gräns på en hylla, min kommentar.)

Sara: mot pyssel brukar de säga nej, ibland tycker de att det räcker för idag, ibland får vi bara inte.

Karin: haha nej, vi brukar inte få pyssla och vi brukar inte få ha tuschpennor.

Jag: varför får ni inte ha tuschpennor?

Tilda: för att vi inte sätter på korkarna.

Anna: vi får inte pyssla för vi städar inte undan eller att det blir stökigt.

Ludvig: ja det tror jag oftast, men inte med pappa för han finns inte på förskolan.

Läroplanen (1998, rev.2016) är tydlig med att barnens intresse, behov och åsikter ska forma verksamheten i förskolan. Barnen verkar tycka att de får leka med vad de vill men nästan alla barnen kan ändå ge konkreta exempel på saker de inte får göra. I Pramling Samuelsson &

Carlssons studie fann de att tillåtelser och förbud endast var kopplade till förskollärarens roll vilket också stämmer bra utifrån mitt resultat. Barnen nämner inte några situationer som är kopplat till att de inte får vara med i leken. För att få reda på vad barnen tycker om vuxenstyrda lekar ställer jag frågan:

-Vad tycker du är roligast; När pedagogerna bestämmer lekarna eller när ni barn får bestämma vad ni ni leker?

Sara: barnen är roligare.

Rufus: det är roligt när det vuxna bestämmer och jag slipper springa.

Tilda: bäst när barnen får bestämma. Vi gör roligare leker.

Anna: vuxna är roligare när dom är med hemma. Men på förskolan är det roligare när vi får bestämma för vi leker roligare lekar.

Ludvig: när de vuxna inte är med det är roligast när vi får bestämma själv.

Karin: jag gillar när det vuxna är med.

Knauss (2015) anser att lek och lärande bör vara sammanflätade. I barnens svar kan jag se att flertalet barn föredrar den fria leken framför den vuxeninitierade. Att barnen ser sin egen lek som roligare kan kanske tolkas som att barnen upplever lärmomenten och leken som separerade. Enligt Knutsdotter Olofsson (2017) är det inte pedagogerna som ska vara kreativa, de ska uppmuntra till kreativitet. Enligt Bergström (2010) stärks barns kreativa förmåga när de har frihet att bestämma. Här ser jag att det hela tiden råder en balansgång mellan hur och på vilket sätt pedagogernas roll har en påverkan för den fria leken, inte för mycket och inte för lite.

5.2 Fantasi och kreativitet

Enligt Vygotskij (1995) ligger fantasin till grund för all kreativitet. Kreativitet en mänsklig aktivitet som skapar något nytt, det kan både vara återskapande eller reproduktiva handlingar som kombinatoriska eller kreativa. Jag ska med utgångspunkt ifrån Vygotskijs (1995) tankar kring den reproduktiva kreativiteten ge ett exempel på kreativ lek, en lek som jag kallar "fängelsebygget".

Fyra pojkar i fyraårsåldern lekte tjuv och polis, en pjättlek där det oftast finns en eller två poliser och resten tjuvar, ute på gården på förskolan. Om en blev pjättad "eller fångad" så fick den följa med till ett fängelse som barnen hade kommit överens om (i detta fall en gungställning). Pojkarna hade precis delat in sig, vem som skulle vara polis och vilka som skulle vara tjuvar. Så fick de syn på mig och försökte genast få med mig in i leken (jag får alltid vara polis). Men den här gången sa jag att jag inte ville vara med om jag var tvungen att vara polis igen. Det fick barnen att börja tänka samt att försöka övertala mig, - *men du är ju en sån bra polis sa en av pojkarna*. Men till slut fick jag lov att vara med och vara tjuv men då slutade det med att det bara fanns en tjuv (jag) och de fyra pojkarna blev poliser. Efter att ha lekt detta i 5-10 minuter så fick en av pojkarna en idé. Vi måste bygga ett nytt fängelse och det andra tyckte att det lät som en bra idé. När pojkarna började bygga så tröttnade en av dem ganska snabbt och gick och lekte med några andra barn medan det resterande tre fortsatte att bygga sitt nya fängelse. Jag drog mig tillbaka och satt och observerade deras bygge under ca 15 minuter. Det var ett bra samarbete mellan de tre pojkarna som alla hade idéer och var lika delaktiga i bygget. Pojkarna var mycket koncentrerade och fokuserade på att få fängelset säkert så inga tjuvar kunde rymma. De utvecklade bygget hela tiden och hittar plankor, tegelstenar och aluminiumrör som de släpar dit och plötsligt kom en av pojkarna på att de skulle bygga en vallgrav vilket de andra två tyckte var en jättebra idé - ja! vi bygger en "fallgrav!" ropade de och så fortsatte arbetet en stund till. Jag som själv tycker om att bygga och skapa blev fascinerad av pojkarnas "fängelse" och frågade om jag fick ta en bild på det, det fick jag. (bild:1)

Bild 1: Bild av fängelsebygget.

I *fängelsebygget* upplever jag både kreativitet och fantasi när pojkarna diskuterar om vad som ska vara med och varför. Enligt Vygotskij (1995) är kreativiteten en mänsklig faktor som skapar något nytt. Pojkarnas lek är en reproduktiv handling som hänger ihop med deras tidigare erfarenheter och minne vilket märks tydligt i hur de diskuterar hur ett fängelse ska vara byggt, om de ska ha tegelstenar eller ej och att det ska finnas till exempel en vallgrav. Om inte pojkarna någonstans sett eller fått beskrivet för sig vad och hur ett fängelse eller en vallgrav ser ut så hade det aldrig kunnat skapa det. I leken så ser jag ett stort engagemang och

inga konflikter vilket tyder på att pojkarna har en symmetrisk relation i sin lek vilket enligt Jensen (2013) innebär att de kan ta gemensamma beslut. Pojkarna är jämnåriga och är vana vid att leka med varandra vilket också stärker deras lekrelation. När jag istället för att vara polis, vilket jag varit tidigare, väljer att vara tjuv så ändras pojkarnas lek. Helt plötsligt är det pojkarna som ska jaga och då uppstår nya möjligheter. Här visar barnen på sin associationsförmåga (Knutsdotter Olofsson, 2017) när de efter en stund i leken kommer fram till att de behöver ett fängelse.

Ett annat observationstillfälle visar på ytterligare en leksituation som visar på barns kreativitet och fantasi, den har jag kallat *ärtpåsen*:

Två pojkar, David (5 år) och Gösta (4 år) lekte med en ärtpåse, de satt mittemot varandra med benen utfällda och skickade ärtpåsen på golvet mellan sig. De skrattade och hade roligt i sin lek. Där finns en annan pojke, Kalle, som också ville vara med, han tyckte nog att det såg roligt ut men blir varken inbjuden eller insläppt i leken. Kalle frågar efter en stund om han kan vara med men får svaret; att det inte går om man är tre. Han kommer då med olika förslag på hur man kan vara tre istället för två i leken som till exempel att kasta i en triangel. Han försökte sätta en kloss som ett hinder i mitten men inget verkade fungera, han fick inte vara med. Efter en stund så hade han nästan gett upp och satte sig mot en vägg och surade eller tänkte. Framför sig hade han tre stycken cirkelformade plattor som man använder för att till exempel göra en hinderbana. Plötsligt rullade han iväg en platta mitt i mellan de andra två pojkarna, precis när en av dem skickat iväg ärtpåsen, den träffade! Det blev nästan ett skrik, "WOW" från David och Gösta följt av ett skratt. Kalle kastade en gång till och sa -försökt träffa den här då. Denna gång missade ärtpåsen. Genom denna handling så var han helt plötsligt med i leken och leken hade blivit en ny lek. Pojkarna fortsatte med den nya leken en bra stund.

Jag ser mycket kreativitet i denna situation, speciellt från Kalle som försöker och försöker ta sig in i leken och gång på gång blir nekad. Kalles handlande är utifrån Vygotskijs (1995) teori ett exempel på den kombinatoriska kreativiteten, den kreativitet som skapar nya bilder och handlingar. I sina försök att komma in i leken lyckas han tillslut, må vara genom slumpen, men ändå lyfta leken till en annan dimension och på så vis få ta del av den. Glädjen hos Kalle var enorm men även David och Gösta fick en ännu roligare och utmanande lek, troligen hade de ännu roligare än tidigare eftersom leken nu var lite svårare. Under lekens gång ändras också reglerna för leken. I början har David och Gösta en outtalad rätt att bestämma över

leken eftersom de har kommit på eller startat den, de har en sorts makt att försvara sin lek (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). När Kalle slutligen tar sig in i leken har han genom att skapa en ny variant av leken också fått tillträde till den. Kalle har visat på strategin; att producera något nytt till leken (Jensen, 2013).

5.3 Regler och samspel

Vygotskij (1966) menar att barn i vardagen vanligtvis lär sig att rätta sig efter regler. I leken däremot gör barn det de tycker bäst om, där det finns minst motstånd, eftersom lek är förknippad med njutning. I leken lär sig barn att de kan agera mer impulsivt än i verkligheten. Här kommer ett exempel på när leken är överordnad regeln och observationen visar också på att min stöttning av leken leder den till en ny nivå. Jag har kallat observationen; *kasta gris*.

Tre pojkar i fyra-femårsåldern puttades och brottades om en ärtpåse. En av dem hade en röd ärtpåse som de andra två också vill leka med. Till en början så observerar jag bråkleken en stund men när en av pojkarna blir puttad in i ett annat barn, som sitter och leker med memorykort på golvet så lägger jag mig i leken. Jag frågar barnen om de inte kan försöka leka något annat så att barnen som inte är med i leken inte far illa. Eftersom pojkarna bara har en ärtpåse föreslår jag att de kan leka en lek som kallas "kasta gris". Ingen av de tre pojkarna har tidigare hört talas om denna lek, så jag förklarar den för dem. I rummet vi befinner oss i finns det en whiteboardtavla och en whiteboardpenna som jag lägger fram. Jag förklarade att när man tappar eller missar ärtpåsen så får man en bokstav som man själv får gå och skriva på tavlan. Pojkarna tycker det låter roligt och de ser fram emot att få skriva på tavlan. Jag visste att barnen hade bokstäver som tema och att de tyckte skrivandet var både roligt och intressant, därför föreslog jag en lek där de både fick kasta med ärtpåsen samt att träna på att skriva bokstäver som var passande och barnen verkade uppskatta den. Jag satt och observerade pojkarna under 5-10 minuter. De fick snabbt den första bokstaven "G" och var lika glada över att skriva på tavlan som att lyckas med att fånga ärtpåsen. Pojkarna diskuterade vilka bokstäver de skulle skriva och kom gemensamt fram till vilken bokstav de skulle skriva, endast vid ett tillfälle frågade de mig om det var rätt och då ljudade jag ordet så att de tydligt hörde vilken bokstav det skulle vara. När de hade fått bokstäverna G R såg jag att de försökte börja "fuska" lite om de tappade ärtpåsen, de diskuterade om den var tappad eller inte. Det var ingen som inte åkte ut, de fortsatte kasta tills alla hade fått G R I S. Leken slutade med att de blev upptagna med att skriva bokstäver på tavlan.

Trots att pojkarna i början av observationen “bråkleker” om ärtpåsen ser jag att de är samspelade och att de har en symmetrisk relation (Jensen, 2013). När jag föreslår ett sätt att leka med ärtpåsen där alla kan vara med är de omedelbart med på detta. Pojkarna har roligt när de ska försöka fånga ärtpåsen men allra roligast är nästan att få gå och skriva sin bokstav på whiteboarden. Pojkarna har lika roligt när de missar och får skriva en bokstav som när de fångar ärtpåsen. Mot slutet när de försöker fuska upplever jag inte att det är för att de ska vinna leken, jag ser inget tävlingsmoment i leken, utan de försöker få leken att vara längre. Leken blir överordnad reglerna precis som Vygotskij (1995) menar. Vuxnas påverkan och närvaro är enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2014) väldigt viktig, barnen måste ledas och utmanas för att på så vis kunna utvecklas. Att jag introducerade dem i en ny lek gjorde att de utmanades till ett nytt omedvetet lärande. Det sociokulturella perspektivet betonar kulturens och det sociala sammanhangets betydelse för utveckling. Barn behöver utmanande uppgifter som kan stimulera deras nyfikenhet, i samspel med lärare eller andra barn kan barnen hitta utmaningar som passar deras närmaste utvecklingszon (Lillemyr, 2013).

I detta exempel kan jag också se det sociala sammanhangets betydelse. Denna observation kallar jag; *pussel*

En flicka, Greta, 2,5 år lägger ett pussel, det är bara jag och Greta i rummet. Efter några minuter kommer en femårig pojke, Gösta, in i rummet och blir intresserad av det nya pusslet som flickan lägger. Han sätter sig bredvid tyst utan att fråga om han får lov att vara med eller hjälpa till. Han märker att flickan har problem med att hitta rätt plats åt alla bitarna och börjar hjälpa till. Han tar en pusselbit och lägger den framför platsen där den passar, och flickan tar upp det och lägger dit den. Det här fortsätter i ungefär fem minuter tills pusslet är färdigt. Det sker ingen direkt dialog utan samspelet bara sker.

Vygotskij ser den proximala utvecklingszonen och stöttningen som en förutsättning för lärande (1995). Genom Göstas stöttning i den här situationen ser jag tydligt hur det sociala sammanhanget och den proximala utvecklingszonen kan ha betydelse för Gretas lärande. Greta lär sig genom Göstas närvaro och när han märker att hon inte kan så plockar han fram den pusselbit som hon kan använda. Han visar i sin stöttning en ödmjukhet för att hon själv ska klara det, det är först när hon inte kommer vidare som han stöttar henne.

5.4 Sammanfattning av resultatet

I teoridelen presenterar jag Vygotskij (1995) och hans tankar kring lekens betydelse och vilka förutsättningar som behövs för att den ska bli till ett lärande, det är nödvändigt med upplevelser och erfarenhet för att barnen ska kunna utveckla sin fantasi och kreativitet. Vygotskij menar också att det krävs ett socialt sammanhang, stöttning av vuxna eller barn för att den proximala utvecklingszonen ska inträda. I analysen kan jag med hjälp av litteraturen och Vygotskijs teorier förstå och tolka empirin vad det gäller den fria leken och fantasin betydelse. Utifrån pedagogernas svar på enkäten ser jag att barnen har fri lek under stora delar av sin vardag. Pedagogerna har stor tilltro till den fria leken och anser att den utvecklar barn inom flera områden. Barnen i undersökningen kan inte skilja på lek och fri lek men de tycker det är roligare att leka med andra barn och när de själv får bestämma. Barnen tycker också att det kan vara svårt att veta vad de ska leka, framförallt när de ska leka ensamma. Precis som Knauss (2015) skriver så upplever många av barnen i min undersökning att det är roligare att leka när de själv får bestämma än när de vuxna initierar aktiviteterna.

I mitt exempel *fängelsebygget* fick jag en tydlig bild av vad Vygotskij menar med att erfarenheter och upplevelser ligger till grund för fantasin. Pojkarnas lek visade tydligt på att deras tidigare erfarenheter påverkade deras fantasi kring hur ett fängelse skulle se ut. Om endast en av pojkarna hade haft erfarenhet om fångelser så hade deras lek inte blivit lika samspelt. Teoridelen bidrog till en fördjupad förståelse för betydelsen av den proximala utvecklingszonen. I analysen visade jag i två olika exempel på hur jag tolkat min empiri utifrån Vygotskijs (1995) teori kring utvecklingszonen. Det första exemplet var *Pussel*, när en flicka lägger pussel sidan om en några år äldre pojke. Hon lägger sitt pussel men när det inte fungerar så visar han försiktigt vilken bit hon skulle kunna använda. Hon får själv lägga biten och passa in den men får stöttning i att hitta de bitar hon inte hittar själv. Det andra exemplet *ärtpåsen* visar på betydelsen av min närvaro och påverkan. Vygotskij (1995) säger att det barnen först gör med hjälp av stöd av en kamrat eller vuxen kan de själv göra i morgon. Att ta roller i leken och kunna föreställa sig vara en annan hänger enligt Vygotskij (1966) ihop med både fantasi och lekregler. I leken gör barn det de tycker bäst om och reglerna blir sekundära. I analysen har jag i mitt exempel *kasta gris* tolkat Vygotskijs tankar kring detta. Pojkarnas lek med ärtpåsen kretsar kring att det är roligt att kasta och fånga den samt att det är roligt att skriva bokstäver på tavlan, vem det är som får flest bokstäver eller möjligen skulle förlora leken har ingen del i denna lek.

6. Diskussion och slutsats

Syftet med studien är att undersöka på vilka sätt barns fria lek blir till ett lärande samt vad fantasin har för betydelse.

Min första fråga lyder; *Hur blir barns fria lek till ett lärande?*

Genom flera av de observationer jag gjort har jag, genom Vygotskijs teori (1995) kring fantasi och kreativitet, uppmärksammat barnens förmåga att använda sin fantasi. I teoridelen redogörs för vikten av erfarenheter och upplevelse för att utvecklingen i leken ska komma vidare. I min studie har resultatet visat att barnens erfarenheter och upplevelser påverkar barnens förmåga att fantisera och vara kreativa i sin lek. I min observation *fängelsebygget* visade pojkarnas lek tydlig att de både hade erfarenheter och upplevelser kring temat som gjorde att de kunde använda sin fantasi och skapa sitt bygge. Lek och lärande hör ihop och enligt läroplanen (1998, rev.2016) ska leken användas medvetet för att främja barnens utveckling. Observationen visar att barnen inte hade kunnat göra detta bygge utan att ha förkunskaperna som behövs för detta. I min observation *ärtpåsen* kombineras en lek med lärande på ett sätt som inte var en planerad undervisning utan en som kombinerar ett lärande med en lek. I litteraturgenomgången genom bland annat Knutsdotter Olofsson (2017) får vi en inblick på hur leken påverkas av den värld barnen lever i samt en förståelse för fantasins betydelse för leken. I Lpfö (1998, rev.2016) kan vi läsa att leken att barnen får möjligheter att bearbeta och uttrycka upplevelser i sin lek.

Min andra fråga lyder; *Vilken betydelse har fantasin för barns lek?*

Genom Vygotskijs teori (1995) kring fantasi och kreativitet får jag perspektiv på lekens betydelse för barnens utveckling men det framgår också att vuxnas påverkan och närvaro är viktig för utvecklingen (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Även Knauss (2015) och Knutsdotter Olofsson (2017) lyfter fram pedagogernas betydelse för den fria leken. De menar att barn inte ska lämnas själva i sin lek utan att det finns vägledning eller stöd för både tolkningar av leken eller idéer för hur leken ska komma vidare. Den proximala utvecklingszonen beskrivs av Vygotskij (1966) som den inlärningsnivå som ligger på en nivå som utmanar barnens inläring. I exemplet *pussel* kan vi se att flickan får stöttning av ett annat barn för att för att så småningom kunna gå vidare på egen hand. Precis som Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) beskriver kan exemplet *ärtpåsen* visa hur vuxnas

(läs min) närvaro och påverkan kan vara viktiga i leken för att föra den till en ny nivå. Det behöver inte vara så mycket som gör en stöttning. Jag instämmer med Knutsdotter Olofsson (2017) när hon säger att pedagogerna ska stötta barns initiativförmåga och kreativitet, det är inte pedagogerna som ska vara kreativa eller ta alla initiativen. Genom mina enkäter får jag en bild av hur personalen ser på den fria leken. Utifrån de svar jag får ifrån pedagogerna kring den fria leken ser jag att barnen har fri lek, lek som inte alltid är planerad eller initierad av vuxna, flera timmar varje dag. Sett utifrån Vygotskijs teori (1995) kring den proximala utvecklingszonen kan den fria leken innebära att barnen inte får tillräckligt med stöttning för att föra deras kreativa utveckling framåt. Barnen får inte tillräcklig stöttning när pedagoger tar ett steg tillbaka och betraktar leken istället för att vara en del av barns fria lek (Knutsdotter Olofsson, 2017). Även i exemplet med *ärtpåsen* kan jag med stöd av begreppen stöttning och utvecklingszonen se att väldigt lite stöttning från en vuxen kan göra barns lek till ett lärande, utan att därmed ha en lektion eller en planering som ligger till grund. Barnens uttalande kring sin lek visar delvis att de kan ha svårt utan stöd att komma på vad de ska göra, att det är både roligare och lättare tillsammans med en kompis. Barnen upplever också att leken är roligare än de aktiviteter som de vuxna initierar. Utifrån resultatet och analysen i koppling till litteraturgenomgången kan jag förstå att lek, inte enbart är viktigt för barnens utveckling, utan att deras lekar också påverkas av flera andra faktorer såsom; den verksamhet som bedrivs, hur pedagogerna stöttar barnen och vilka erfarenheter och upplevelser som barnen får till sig genom detta. Jag har genom mitt resultat och litteraturen fått en större förståelse för den fria lekens betydelse, hur viktigt det är att pedagogerna håller sig i närheten och stöttar barnen.

6.1 Min framtida yrkesroll

I min framtid som förskollärare anser jag att det är viktigt att ge barnen tillräckliga erfarenheter och input för att barnen ska kunna leka kreativt med hjälp av sin fantasi. Det är jag som pedagog som bör veta när och hur barnen ska stöttas i sin lek, för att stimulera till ett kreativt lärande. I min studie vill jag belysa att även om leken ska vara "fri" så krävs det stöttning från vuxna och att leken inte fungerar utan fantasin. Fantasin kommer inte av att leka utan ifrån erfarenheter vilket innebär att det är upplevelser, erfarenheter och stimulans vi måste ge barnen. För att den fria leken ska bli lärande inser jag att det är en balansgång mellan stöttning och styrning. Det gäller att ge barnen input i form av upplevelser och erfarenheter utan att det ska vara för mycket styrning och för likt lektioner.

6.2 Metoddiskussion

Min analys är en tolkning av den teori jag valt samt de observationer som jag utfört i kombination med enkäter och intervjuer. Jag kan inte genom denna studie få ett säkert svar på hur den fria leken utvecklar barnen. Med hjälp av teorin kan jag förstå är att barns erfarenheter och upplevelser behövs för att fantasi och kreativitet ska bli till, samt att det sociala sammanhanget med stöttning från andra barn eller vuxna, ska vara en central del i barns lek. Jag har genomfört observationer och undersökningen på ett litet urval barn och vuxna vilket innebär att resultatet inte kan ses som en absolut sanning utan snarare en studie som belyser vikten av att stimulera barns fria lek så att den kan föra lärandet vidare. Som jag nämnt i metoddelen gjorde jag mina enkäter och mina intervjuer som ett komplement till observationerna i en mixed methods. Jag fick ihop en stor mängd empiri under mina observationer och det svåra var att välja ut de som skulle redovisas. Jag upplever inte att observatörseffekten (Alvehus, 2013) påverkade mina observationer annat än i de situationer jag valde att gå in och stötta leken. För min undersökning anser jag att mitt metodval har varit ett sätt som gjort att jag kunnat besvara mitt syfte. Hade jag haft lite längre tid på mig hade jag, istället för att göra allt samtidigt, valt att först göra mina observationer därefter skrivit ner de frågor jag velat fördjupa mig i. Det hade varit intressant att ställa ytterligare några frågor till både barn och pedagoger kring leken.

6.3 Fortsatt forskning

Under mitt arbete har jag fått en större förståelse för fantasin och kreativitetens betydelse för leken. Att studera djupare hur barns upplevelser och erfarenheter påverkar deras fantasi och kreativitet hade varit intressant, vilken stöttning är det barn behöver? Hur skapar man detta integrerat i deras lek? Något som också hade varit intressant att ta reda på är om det faktiskt är så att flertalet vuxna tror att barnens lek stimulerar fantasi och inte tvärtom. En sådan studie hade kanske kunnat förändra barns fria lek till något mer utvecklande.

Referenser

- Bell, Judith (2006) introduktion till forskningsmetodik 2006. Studentlitteratur: Lund
- Bergström, Matti (2010) Pedagogiska magasinet. *Kreativt kaos*.
<https://pedagogiskamagasinet.se/kreativt-kaos>
- Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder (uppl.2)* Stockholm: Liber
- Edfelt, David (2015) *Utmaningar i förskolan*. Stockholm: Gothia fortbildning
<https://pedagogiskamagasinet.se/i-vygotskijs-zon/> hämtad 8/5 2018
- Löfdahl, Annica (2014) God forskningssed - regelverk och etiska förhållningssätt. A. Löfdahl, M. Hjalmarsson & K. Franzén (Red.), *Förskollärarens metod och vetenskapsteori* (ss. 32-43). Stockholm: Liber
- Jensen, Mikael (2013) *Lekteorier*. Lund: Studentlitteratur
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2007) *Att lära är nästan som att leka*. Stockholm: Liber
- Knauss, Marianne (2015) Children's Perspective of Play and Learning for Educational Practice. *Education sciences*. 5, s. 345-362. 2015
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1117255.pdf> (Hämtad: 2018-05-30).
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2017) *Den fria lekens pedagogik - teori och praktik om fantasileken*. Stockholm: Liber
- Lillemyr, Ole Fredrik (2013) *Lek på allvar - en spännande utmaning*. 1 uppl. Stockholm: Liber
- May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning* (rev.2013). Studentlitteratur: Lund
- Nylén, Ulrica (2005) *Att presentera kvalitativa data - Framställnings strategier för empiriredovisning*. Stockholm: Liber
- Pramling Samuelsson, I & Asplund Carlsson, M (2014) *Det lekande lärande barnet - i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Roos, Carin (2014) Att berätta om små barn - att göra en minietnografisk studie. A. Löfdahl, M. Hjalmarsson & K. Franzén (Red.), *Förskollärarens metod och vetenskapsteori* (ss. 46-57). Stockholm: Liber
- Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid (2016) *Barns lärande - fokus i kvalitetsarbete*. Stockholm: Liber
- Skolverket (2015) *Greppa Språket - ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*: Stockholm: Fritzes

Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98: Reviderad 2016*. Stockholm: Fritzes

Vetenskapsrådet(2002)*Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> hämtad 8/5 2018

Vygotskij, Lev (1966) – Play and its role in the mental development of the child. *International Research in Early Childhood Education*. 7, (2), s. 36-24. 2016. Artikel publicerades ursprungligen i den ryska tidskriften Soviet Psychology, 1966 men var en transkribering av en föreläsning som spelades in 1933.

Vygotskij, Lev (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Diadalos

Vygotskij, Lev (1999) Pedagogisk psykologi. Gunilla Lindqvist (red) *Vygotskij och skolan - texter ur Lev Vygotskij's kommenterade som historia och aktualitet*. Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1: Observationsschema:

1. Hur många barn är i rummet/plats

2. Hur många olika aktiviteter ser du?

3. Samspel mm

4. Löser barnen eventuella konflikter?

5. Ser du exempel på kreativitet?

6.

7. Nyfikenhet/upptäckarglädje

8. blandar sig personalen i?

9. Identifierar du några ledare?
både positiva och negativa

10. Övrigt

Bilaga 2: Enkät till pedagoger

Här kommer några frågor kring "fri lek". Med "fri lek" menar jag; lek som inte är initierad eller planerad av vuxna.

1. Tycker du att det är viktigt med fri lek på förskolan? *

- Ja
- Nej

2. Hur stor del av dagen (i genomsnitt) har barnen på din avdelning tillgång till fri lek? *

- ca 1 timma
- ca 2 timmar
- ca 3 timmar
- mer än 3 timmar

3. Vad betyder den fria leken för dig? (mer än ett alternativ möjligt) *

- att barnen får egentid
- en paus i planeringen
- att barnen utmanas till eget lärande
- att barnen kan leka vad de vill
- att barnen kan leka med vissa saker under vuxnas tillsyn
- Övrigt:

4. Vad anser du är viktigast för barnen i den fria leken? *

5. Vad anser du att barnen utvecklar i den fria leken? (mer än ett alternativ möjligt) *

- social kompetens
- enskilt lärande
- kreativitet
- nyfikenhet
- självständighet
- Övrigt:

6a. Anser du att barnen kan påverka den fria leken på förskolan? *

- aldrig
- sällan
- ibland
- ofta
- alltid

6.b På vilket sätt kan (eller kan inte) barnen påverka den fria leken på förskolan? *

7. Om den fria leken avstyrs/avleds av vuxna, vilken är då den vanligaste anledningen? (mer än ett alternativ möjligt) *

- tidsaspekt
- bekvämlighet
- brist på material
- brist på personal
- barngruppen
- Övrigt:

8. Tycker du att barnen under sin fria lek utvecklas enligt de mål som står i Lpfö? *

- alltid
- ofta
- Sällan

Bilaga 3 Samtyckesbrev

LÄRANDE OCH SAMHÄLLE
BARN-UNGA-SAMHÄLLE

Datum: 20180403

På förskolläraryr utbildningen vid Malmö universitet skriver studenterna ett examensarbete på sjätte terminen. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie, utifrån en fråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid förskolor, i form av t.ex. intervjuer och observationer. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmö universitets databas MUEP (<http://dspace.mah.se/handle/2043/599>).

Samtycke till barns medverkan i studentprojekt

Hej! Mitt namn är Otto Malmros, förhoppningsvis så känner det flesta igen mig eftersom jag har gjort min praktik på [REDACTED] förskola, [REDACTED] under mina tidigare fem terminer. Jag är student på förskolläraryr utbildningen och går termin 6 av 7, och tar min examen 2019-01.

Under april och maj kommer jag att skriva mitt examensarbete, där jag ska genomföra en kvalitativ studie kring den fria leken. Jag kommer att observera barnens fria lek och göra mindre intervjuer kring hur barnen upplever att de kan påverka sin lek. Jag kommer även att skicka ut en enkät med ett fåtal frågor till vårdnadshavare och personal.

Eventuellt kommer jag att använda mig av ljudinspelningar under mina intervjuer och dessa kommer att göras med förskolans egen utrustning och det kommer **INTE** att lämna förskolan.

Det kommer **INTE** ske någon filmning och **INTE** tas några bilder!!

Jag kommer att förhålla mig till vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer:

- Varje deltagare har rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- De deltagande barnen kommer att tillfrågas inför materialinsamlingen och har möjlighet att avböja medverkan i studien.
- Deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

.....
Underskrift Otto Malmros 19930831

Otto Malmros

Kontaktuppgifter:

Telefonnummer: 0733911867

E-mailadress: Otto.Malmros@telia.com

Kontaktuppgifter Malmö universitet:

www.mah.se

040-665 70 00

Lärare/kursansvarig: Sara Berglund

Här med tillåter jag/vi att mitt barn deltar i:

Observation: Int Ljudins

Förskolans namn:

Barnets namn:

Vid gemensam vårdnad måste båda vårdnadshavare underteckna blanketten.

Datum

Datum

Vårdnadshavare 1

Vårdnadshavare 2

.....

.....

Om ni kan tänka er att svara på några frågor i min enkät så var vänliga och skriv eran E-mailadress här nedan:

.....

Bilaga 4 brev till förskolan

Hej

Jag heter Otto Malmros, det flesta av vet vem jag är då jag gjort min praktik på [REDACTED] under det senaste 2.5 åren. Nu är det dags för mig att göra mitt examensarbete och jag har valt att titta närmare på barns fria lek. Det skulle vara väldigt hjälpsamt och jag skulle bli jätte glad om ni skulle vilja svara på några frågor angående detta. Jag skulle gärna vilja att ni svarar på frågorna så fort ni kan så jag kan gå vidare i arbetet.

För att kunna besvara enkäten så klickar ni på länken nedan. För att komma in behöver ni logga in på ett Gmail-konto om ni inte redan har ett sådant så har jag gjort en ny inloggning till detta syfte.

Användarnamn: Ottoexamen@gmail.com

Lösenord: Frilek123

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfFP5dANyF7Be15yqZemtXr4DdDlijHFfOOP7PXOSf94qyYyA/viewform?usp=sf_link

Mvh Otto Malmros Tack på förhand!